

83
K-59

І. В. КОЗЛИК

ВСТУП ДО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

**Матеріали та методичні рекомендації
до пропедевтичної частини систематичного курсу
«Теорія літератури»**

Івано-Франківськ, 1994

І. В. КОЗЛИК

ВСТУП ДО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

Матеріали та методичні рекомендації
до пропедевтичної частини систематичного курсу
«Теорія літератури»

580461 КХ

НБ ПНУС

580461

Івано-Франківськ, 1994

Друкується за рекомендацією Вченої ради Прикарпатського університету ім. В. Стефаника, протокол № 10 від 22 червня 1993 року.

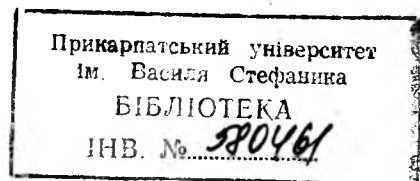
Рецензенти: доктор філологічних наук, професор, зав. кафедрою світової літератури Прикарпатського університету ім. В. Стефаника **В. Г. Матвійшин**;

доктор філологічних наук, професор **М. В. Теплинський**.

Стаття «До питання про новий підручник зі вступу до літературознавства» (див. додаток) написана у співавторстві з **Б. З. Козаком**.

Видання включає структурно-тематичну розробку, матеріали та методичні рекомендації до пропедевтичної частини систематичного курсу «Теорія літератури», яка називається «Вступ до літературознавства». Адресується викладачам і студентам філологічних факультетів та факультетів романо-германської філології університетів та гуманітарних факультетів вузів, а також всім, хто цікавиться теоретико-літературними проблемами.

Автор висловлює щиро вдячність доц. **О. М. Пилип'юку**, доц. **С. І. Хоробу** за допомогу у роботі над даним виданням.

(с) І. В. Козлик, 1994

З М І С Т

Загальна характеристика курсу «Вступ до літературознавства»	3
Тематика лекційного циклу	6
Список основної літератури до курсу «Вступ до літературознавства»	7
Планові розробки практичних занять	13
Екзаменаційні питання до курсу «Вступ до літературознавства»	27
Додаток. До питання про новий підручник зі вступу до літературознавства. (Стаття)	30

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КУРСУ «ВСТУП ДО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА»

Навчальна дисципліна «Вступ до літературознавства» — це вступна частина великого систематичного курсу «Теорія літератури», який читається студентам філологічного факультету на протязі 5-ти навчальних років. Вона носить пропедевтичний характер і вивчається першокурсниками, які ще не мають глибоких теоретичних та історико-літературних знань.

Викладання «Вступу до літературознавства» переслідує двоєдину мету: по-перше, ввести студентів у коло основних теоретико-літературних питань і цим підготувати їх до подальшого спеціального вивчення «Теорії літератури», по-друге, забезпечити необхідну для університету різносторонність філологічної освіти та, загалом, сприяти підвищенню інтелектуально-культурного рівня студентів. Тобто даний пропедевтичний курс має як спеціальні, так і загально-культурологічні, просвітницькі цілі.

У зв'язку з цим вивчення курсу спрямоване на те, щоб: ознайомити студентів з літературознавством як наукою та деякими віхами його розвитку; дати уявлення про основні теоретико-літературні категорії (так званий термінологічний мінімум), розкрити їх практичне значення при кваліфікованому аналізі художнього твору; створити умови для підвищення рівня читацької культури студентів, без чого неможливе повноцінне сприйняття словесного мистецтва; надати студентам теоретичну базу для подальшого засвоєння ними курсів з історії української та світової літератур.

Сукупність вказаних факторів зумовлює структуру й зміст даного видання.

Курс «Вступ до літературознавства» складається з лекційних і практичних занять, які співвідносяться за принципом взаємодоповненості. Це означає, що тематика практичних занять не дублює тематики лекційної частини курсу, хоча і стикається з нею.

Цикл лекцій (20—30 год.) покликаний охарактеризувати специфіку, структуру й сучасний стан літературознавства як

науки про літературу, дати уявлення про особливості художньої літератури як мистецтва, її природу, закономірності і основні функції (проблема художнього образу), про внутрішню структуру художнього явища як такого (проблема літературно-художнього твору), нарешті, про природу і закономірності історичного розвитку літератури (проблема літературного процесу як такого). При цьому лекції спрямовані на те, щоб сформува-ти у студентів систему знань з основних теоретико-літературних питань.

У свою чергу, на практичних заняттях (12—16 год.) на перший план висувається спеціальний, більш детальний розгляд конкретних теоретико-літературних проблем. Практичні заняття, на відміну від лекцій, максимально орієнтовані на самостійну, індивідуальну роботу студентів. У зв'язку з цим вони спрямовані на те, щоб допомогти студентам оволодіти основними навичками і вміннями роботи з науковою та критичною літературою, прийомами систематизації засвоєваної інформації, вмінням її використовувати у відповіді на конкретні запитання, а також при самостійному аналізі художнього тексту.

Систематична підготовка до кожного практичного заняття передбачає різноманітні форми навчальної діяльності студентів. Ця підготовка перш за все базується на самостійному опрацюванні студентами спеціальної наукової літератури (монографії, статті, словники). Передбачається, звичайно, і робота з підручником. Але вона повинна бути заключним етапом у процесі підготовки до практичного заняття, виступаючи в ролі систематизуючого і узагальнюючого фактора.

Структура плану практичного заняття включає такі форми роботи: завдання для всіх, індивідуальні завдання. Завдання для всіх—це здебільшого підготовка конкретного питання для письмового опитування, а також конспектування (або тезування) першоджерел. Для певного спрямування самостійної роботи студентів, підвищення її ефективності в плані дається перелік тих питань, які треба висвітлити, опрацювуючи відповідну працю. З цією ж метою в плані даються контрольні питання, які відтворюють логічну послідовність відповіді на кожен його пункт.

Мета індивідуальних завдань—дати коротку інформацію про класичні для літературознавства як науки постаті й праці, з якими стикаються студенти в процесі підготовки до заняття. Усна відповідь з результатами виконання подібного завдання

дуже коротка за часом (до 5 хв.), що вимагає від студента вміння вибрати та оформити з урахуванням особливостей усного мовлення найголовніше в тому матеріалі, який він опрацьовує при підготовці індивідуального завдання.

Практичні заняття загалом активізують участь студентів в організованій викладачем співпраці. Під час їх проведення необхідно відповідати на питання, виступати з доповненнями, зауваженнями, уточненнями, запереченнями, звертатися до цитат із першоджерел, наводити власні приклади і міркування. Бажано, щоб студенти в ході практичного заняття фіксували у своїх робочих зошитах певні висновки та положення як викладача, так і своїх товаришів (якщо в їх відповідях є щось нове або суттєве для розуміння теми, що розглядається).

Крім тематики лекційного циклу, планових розробок практичних занять, в дане видання входять список наукової літератури, словників, підручників, навчальних посібників та хрестоматій, на основі яких розроблений запропонований теоретико-літературний курс, дається перелік питань, що виносяться на екзамен. Завершується воно додатком, в якому міститься стаття, присвячена актуальній проблемі створення нового підручника зі вступу до літературознавства.

Зібраний у виданні матеріал розрахований на більшу, ніж це передбачається навчальним планом (36 год.), кількість годин. Завдяки цьому зберігається можливість вибору тем, їх варіацій залежно від індивідуальних цільових настанов викладача на кожне заняття та особливостей роботи з конкретною групою студентів¹.

¹Варіанти методичних розробок й аналітичне осмислення викладання теоретико-літературних курсів у вузі можна знайти у виданнях: Рейсер С. А. Происхождение языка и искусства. Поэтический язык. Стих. Литературные направления. —Л., 1960; Практические занятия по теории и истории русской литературы /Под ред. проф. В. В. Гуры. Изд. 2-е, испр. и доп. —М., 1985.—С. 3—13, 24—48, 174—190; Пилипюк О. М. О формировании филологической культуры //Вопросы русской литературы: Респ. межвед. науч. сб. —Львов, 1989.—Вып. 2 (54). —С. 134—140; Введение в литературоведение. Теория литературы. Методические рекомендации для студентов заочного отделения /Сост.: Е. Г. Елина, И. А. Книгин, О. О. Милованова, В. В. Прозоров, Г. И. Щербакова. —Изд.-во Саратовского ун-та. 1991; Хализев В. Е. Теория литературы. Учебно-методическое пособие для филол. фак. гос. ун-тов.—М., 1991; Волков А. Р., Иванюк Б. П., Червинская О. В. Анализ поэтического текста. Учебное пособие.—К., 1992. У даному виданні частково враховується цей досвід.

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНОГО ЦИКЛУ

Вступ

1. Літературознавство як наука.

Проблема літературно-художнього образу.

2. Особливості художньої літератури як форми відображення дійсності. Поліфункціональність словесного мистецтва.

3. Художній образ: визначення, побудова, структура, найголовніші риси.

4. Різновиди та класифікації літературно-художніх образів.

5. Образ і образність. Специфіка художнього слова і мовлення. Основні напрямки й засоби створення художньої образності.

Проблема літературно-художнього твору.

6. Літературний твір як художня система.

7. Художнє мовлення як перший елемент художньої системи твору. Поняття про суб'єкти мовлення та образ автора.

8. Поняття про сюжет і фабулу, співвідношення художнього часу і художнього простору (хронотоп) у літературному творі.

9. Поняття про композицію та архітектоніку художнього твору.

10. Поняття про стиль і жанр літературного твору.

11. Жанри епічні, драматичні, ліричні та ліро-епічні.

12. Критерії оцінки (цінності) літературно-художнього твору як факту мистецтва. Поняття про художність.

Проблема літературного процесу.

13. Літературний процес: визначення, основні фактори та закономірності розвитку.

14. Історичне членування (періодизація) літературного процесу: покоління, століття, художній період, літературна доба, стадія (етап, ера).

15. Поняття про літературний напрям і творчий метод. Основні літературні напрями і творчі методи в історії розвитку світової літератури (класицизм, романтизм, реалізм).

СПИСОК ОСНОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ «ВСТУП ДО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА».

1. Першоджерела.

- Аристотель. Поетика. — К., 1967.
Аристотель. Об искусстве поэзии. — М., 1957.
Аристотель. Сочинения: В 4 т. — М., 1983. — Т. 4 — С. 645—680.
Гегель Г. В. Ф. Эстетика: В 4 т. — М., 1971. — Т. 3.
Белінський В. Г. Літературно-критичні статті. — К., 1953.

2. Наукова література.

- Аверинцев С. С. Поэтика ранневизантийской литературы. М., 1977.
Античность и современность. — М., 1972.
Арнаудов М. Психология литературного творчества. Пер. с болг. — М., 1970.
Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие. — М., 1974.
Ауэрбах Э. Мимесис. Изображение действительности в западно-европейской литературе. Пер. с нем. — М., 1976.
Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика. Пер. с фр. /Сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. — М., 1989.
Бахтин М. М. Проблема содержания, материала и формы в словесном художественном творчестве; Формы времени и хронотопа в романе. (Очерки по исторической поэтике); Эпос и роман. (О методологии исследования романа) //Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. — М., 1975. — С. 6—71, 234—407, 447—483. (Або див.: Бахтин М. М. Литературно-критические статьи. — М., 1986. — С. 26—89, 121—290, 392—427).
Бахтин М. М. Искусство и ответственность; Автор и герой в эстетической деятельности; Проблема речевых жанров //Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. — М., 1979. — С. 5—6, 7—180, 237—280. (Або див.: Бахтин М. М. Литературно-критические статьи. — М., 1986. — С. 3—4, 5—25, 428—472).
Бессознательное: Природа. Функции. Методы исследования. — Тбилиси, 1978.
Білецький О. І. Збір. праць: В 5 т. — К., 1966. — Т. 3. (Або див.: Белецкий А. И. В мастерской художника слова. — М., 1989; Белецкий А. И. Избр. труды по теории литературы. — М., 1964).
Білецький О. І. «Прометей» Есхіла і його потімок в світовій літературі //Есхіл. Прометей закутий. — К., 1949. — С. 5—95.
Борев Ю. Б. Эстетика. Изд. 4-е, доп. — М., 1988.
Брюховецкий В. С. Специфика и функции литературно-критической деятельности: Монография. — К., 1986.
Бушмин А. С. Наука о литературе: Проблемы. Суждения. Споры. — М., 1980. (Або див.: Бушмин А. С. Методологические вопросы литературоведческих исследований. — Л., 1969).
Бушмин А. С. Преимущество в развитии литературы. — Л., 1978.
Васильківський О. Т. Жанровий аналіз літературного твору //Радянське літературознавство. — 1976. — № 2. — С. 50—61.
Вейман Р. История литературы и мифология: Очерки по методологии и истории литературы. Пер. с нем. — М., 1975.

Веселовский А. Н. Историческая поэтика.—М., 1989.
Взаимодействие наук при изучении литературы: Сб. статей.—Л., 1981.
Виноградов В. В. Проблема образа автора в художественной литературе //Виноградов В. В. О теории художественной речи.—М., 1971.—С. 105—211.
Восточная поэтика: Специфика художественного образа.—М., 1983.
Выготский Л. С. Психология искусства.—М., 1987.
В'язовський Г. А. Світ художньої літератури.—К., 1987.
Гартман Н. Эстетика.—М., 1958.
Гаспаров М. Л. Очерк истории европейского стиха.—М., 1989.
Гачев Г. Д. Национальные образы мира: Общие вопросы. Русский. Болгарский. Киргизский. Грузинский. Армянский.—М., 1988.
Гей Н. К. Знак и образ //Контекст-1973.—М., 1974.—С. 281—306.
Гей Н. К. Теоретико-литературные исследования: современное состояние и перспективы //Вестник АН СССР.—1988.—№ 6.—С. 84—91.
Гинзбург Л. Я. О лирике. Изд. 2-е, доп.—Л., 1974.
Гинзбург Л. Я. О литературном герое.—Л., 1979.
Гинзбург Л. Я. О психологической прозе. Изд. 2-е.—Л., 1977.
Гиршман М. М. Литературное произведение. Теория и практика анализа.—М., 1991.
Гиршман М. М. Ритм художественной прозы.—М., 1982.
Грабович Г. Шевченко як міфотворець. Семантика символів у творчості поета.—К., 1991.
Грифцов Б. А. Психология писателя.—М., 1988.
Грякалов А. А., Дорохов Ю. Ю. От структурализма к деконструкции (Западные эстетические теории 70—80-х годов XX века) //Русская литература.—1990.—№ 1.—С. 236—249.
Гуковский Г. А. Изучение литературного произведения в школе.—М.; Л., 1966.
Гулыга А. В. Принципы эстетики.—М., 1987.
Документальное и художественное в современном искусстве.—М., 1975.
Жирмунский В. М. Теория литературы. Поэтика. Стилистика.—Л., 1977.
Зарубежное литературоведение 70-х годов.—М., 1984.
Затонский Д. В. Реализм—это сомнение?—К., 1992.
Затонский Д. В. Что такое модернизм? //Контекст-1974.—М., 1975.—С. 135—168.
Иванько И. В. Очерк развития эстетической мысли Украины.—М., 1981.
Игнатенко М. Генезис сучасного художнього мислення.—К., 1986.
Историческая поэтика. Итоги и перспективы изучения.—М., 1986.
История всемирной литературы: В 9 т.—М., 1983.—(Видання продовжується).
Історія українсько-російських літературних зв'язків: В 2 т.—К., 1987.
Качуровський І. Містична функція літератури та українська релігійна поезія //Слово і час.—1992.—№ 10.—С. 33—45.
Клочек Г. Д. У світлі вічних критеріїв: Про систему критеріїв оцінки літературного твору.—К., 1989.
Кодак М. П. Поэтика як система: Літературно-критичний нарис.—К., 1988.
Козлик І. В. Циклізація в творчості Ф. І. Тютчева //Слово і час.—1990.—№ 1.—С. 62—68.

Козлик И. В. Стихотворение Ф. И. Тютчева "Silentium!" и проблемы анализа лирического произведения //Матеріали міжвузівської наукової конференції «Семантика мови і тексту».—Івано-Франківськ, 1990.—Ч. III.—С. 302—304.
Козлик И. В. Психологизм лирики Ф. И. Тютчева //Русская литература.—1992.—№ 1.—С. 18—29.
Комаринець Т. І. Ідейно-естетичні основи українського романтизму (проблема національного та інтернаціонального).—К., 1983.
Копистянська Н. Аспекти вивчення художнього часу в літературознавстві //Радянське літературознавство.—1988.—№ 6.—С. 11—19.
Корман Б. О. Изучение текста художественного произведения.—М., 1972.
Корман Б. О. Лирика и реализм.—Иркутск, 1986.
Корман Б. О. Литературоведческие термины по проблеме автора.—Ижевск, 1982.
Левидов А. М. Автор—образ—читатель.—Л., 1977.
Левидов А. М. Литература и действительность.—Л., 1987.
Левитан Л. С., Цилевич Л. М. Сюжет в художественной системе литературного произведения.—Рига, 1990.
Левицкий Л. Где же предел субъективности? //Вопросы литературы.—1974.—№ 4.—С. 101—116.
Литература. Документ. Факт: Материалы дискуссии //Иностранная литература.—1976.—№ 8.—С. 24—98.
Лихачев Д. С. Избр. работы: В 3 т.—Л., 1987.—Т. 1: Поэтика древнерусской литературы.—С. 261—654; Т. 3: Прогрессивные линии развития в истории русской литературы; Несколько мыслей о «неточности» искусства и стилистических направлениях; Контрапункт стилей как особенность искусств; Об общественной ответственности литературоведения; Еще о точности литературоведения; История—мать истины; Литература как общественное поведение—С. 398—475.
Лихачев Д. С. Строение литературы //Русская литература.—1986.—№ 3.—С. 27—29.
Лихачев Д. С. Искусство и наука (мысли) //Русская литература.—1992.—№ 3.—С. 3—13.
Лихачев Д. С. Закономерности и антизакономерности в литературе //Русская литература.—1990.—№ 1.—С. 3—5.
Лихачев Д. С. Принципы историзма в изучении единства содержания и формы литературного произведения //Лихачев Д. С. О филологии.—М., 1989.—С. 40—62.
Лосев А. Ф. Проблема символа и реалистическое искусство.—М., 1976.
Лотман Ю. М. Анализ поэтического текста.—Л., 1972.
Лотман Ю. М. Структура художественного текста.—М. 1970.
Лотман Ю. М. О роли случайных факторов в литературной эволюции //Учен. зап. Тартуского ун-та.—Тарту, 1989.—Вып. 855.—С. 39—48.
Мазепа Н. Р. В поэтическом поиске. Об эпическом и лирическом начале в современной русской поэзии.—К., 1977.—С. 3—29.
Мазепа Н. Р. О разных взглядах на современную поэму, о ее истоках и некоторых закономерностях //Мазепа Н. Р. Развитие современной советской поэмы.—К., 1986.—С. 5—65.
Маймин Н. А., Силина Э. В. Теория и практика литературного анализа.—М., 1984.

Мамардашвили М. К. Литературная критика как акт чтения // *Вопр. философии.* — 1984. — № 2. — С. 98—102.

Мамардашвили М. Метафизика Арга // *Театр.* — 1992. — № 9. — С. 20—30.

Манн Ю. В. Диалектика художественного образа. — М., 1987.

Матвіїшин В. Г. Українсько-французькі літературні зв'язки XIX — поч. XX ст. — Львів, 1989.

Мелетинский Е. М. Поэтика мифа. — М., 1976.

Мелетинський Є. Що ж таке міф? // *Всесвіт.* — 1977. — № 10. — С. 212—222.

Мелетинский Е. М. Введение в историческую поэтику эпоса и романа. — М., 1986.

Методология анализа литературного процесса. — М., 1989.

Мировоззрение и метод. — Л., 1979. (Див., зокрема, статтю: Фадеев В. В. Некоторые особенности художественного образа в лирике немецкого экспрессионизма).

Миф—фольклор—литература. — Л., 1978.

Наливайко Д. С. Искусство: направления, течения, стили. — К., 1981.

Наливайко Д. С. Искусство: направления, течения, стили. — К., 1985.

Наливайко Д. С. Спільність і своєрідність: Українська література в контексті європейського літературного процесу. — К., 1988.

Нечкина М. В. Функции художественного образа в историческом процессе. — М., 1982.

Николаев П. А. Историзм в художественном творчестве и литературоведении. — М., 1983.

Парандовський Я. Алхімія слова. — К., 1990. (Або рос. мовою: М., 1990).

Переверзев В. Ф. Основы эйдологической поэтики. (Введение в литературоведение) // *Переверзев В. Ф. Гоголь. Достоевский. Исследования.* — М., 1982. — С. 417—509.

Піхманець Р. В. Психологія художньої творчості. — К., 1991.

Потебня О. О. Эстетика и поэтика слова: Збірник. — К., 1985.

Потебня А. А. Теоретическая поэтика. — М., 1990. (Або див.: Потебня А. А. Слово и миф. — М., 1989).

Поэтика / *Відп. ред. В. С. Брюховецкий.* — К., 1992.

Поэтика древнегреческой литературы. — М., 1989.

Прозоров В. В. О читательском потенциале русской советской классики // *Русская советская классика.* — Л., 1989. — С. 211—219.

Прозоров В. В. Читатель и литературный процесс. — Саратов, 1975.

Психология процессов художественного творчества. — Л., 1980.

Ренессанс: Образ и место Возрождения в истории культуры. — М., 1987.

Ритм, пространство и время в литературе и искусстве. — Л., 1974.

Рудяков Н. А. Основы анализа художественного текста. — К., 1989.

Рудяков Н. А. Поэтика, стилистика художественного произведения. — Симферополь, 1993.

Сивокінь Г. М. Давні українські поетики. — Харків, 1960.

Сивокінь Г. М. У межах і поза межами суб'єктивного. (Різноманітність художнього твору в теоретичній концепції О. О. Потебні) // *Радянське літературознавство.* — 1985. — № 9. — С. 25—30.

Сильман Т. И. Заметки о лирике. — Л., 1977.

Смирнов А. А. Лирика Пушкина: Принципы анализа поэтического идеала. — М., 1988.

Современная литературная критика. — М., 1985. (Див., зокрема, статтю: Мейлах Б. С. Терминология в изучении художественной литературы: новая ситуация и исконные проблемы).

Сравнительное изучение славянских литератур. — М., 1973.

Степанов Г. В. Язык. Литература. Поэтика. — М., 1988. — С. 106—151.

Теория литературных стилей. Современные аспекты изучения. — М., 1982.

Теория литературы. Основные проблемы в историческом освещении: Образ. Метод. Характер. — М., 1962.

Теория литературы. Основные проблемы в историческом освещении: Роды и жанры литературы. — М., 1964.

Теория литературы. Основные проблемы в историческом освещении: Стил. Произведение. Литературное развитие. — М., 1965.

Теплинский М. В. Почему в сюжете пять элементов? // *Жанр и композиция литературного произведения: Межвуз. сб.* — Калининград, 1974. — Вып. 1. — С. 18—20.

Теплинский М. В. Еще раз о пяти элементах сюжета // *Жанр и композиция литературного произведения: Межвуз. сб.* — Калининград, 1978. — Вып. IV. — С. 15—17.

Теплинский М. В. О романтическом характере лирики Некрасова: (Полемические заметки) // *Карабиха: Историко-литературный сб.* — Ярославль, 1991. — С. 46—53.

Успенский Б. А. Поэтика композиции. — М., 1970.

Українське літературне барокко. — К., 1987.

Федоров В. В. О природе поэтической реальности. — М., 1984.

Федоров Ф. П. Романтический художественный мир: пространство и время. — Рига, 1988.

Фрейденберг О. М. Миф и литература древности. — М., 1978.

Фрейденберг О. М. Поэтика сюжета и жанра: Период античной литературы. — Л., 1936.

Фридлиндер Г. М. Поэтика русского реализма. — Л., 1971.

Фришман Л. Г. Два века русской элегии // *Русская элегия XVIII — начала XX века.* — Л., 1991. — С. 5—48. — (Б-ка поэта. Большая серия. Изд. третье).

Фролова К. П. Анализ художнього твору. Деякі методи вивчення тексту художнього твору. — К., 1975.

Фролова К. П. Субстанція незримого вогню...: (Про поетику художнього твору). Літературно-критичний нарис. — К., 1983.

Фролова К. П. Шквал літературознавства. — К., 1991.

Холшевников В. Е. Анализ композиции лирического стихотворения // *Анализ одного стихотворения.* — Л., 1985. — С. 5—49.

Храпченко М. Б. Собр. соч.: В 4 т. — М., 1981. — Т. 3: Проблемы стилистики; О прогрессе в литературе и искусстве. — С. 97—171, 295—352; — М., 1982. — Т. 4: Реалистическое обобщение и его формы; Жизнь в веках. Внутренние свойства и функции литературных произведений; Литература и моделирование действительности — С. 42—239, 339—361.

Художественный язык средневековья. — М., 1982.

Чичерин А. В. Идеи и стиль. Изд. 2-е, доп. — М., 1968.

Чичерин А. В. Ритм образа. Стилистические проблемы. — М., 1973.

Шмит Ф. И. Искусство—его психология, его стилистика, его эволюция. — Харьков, 1919.

Шо бер Р. Литературное произведение: символ или модель? //Иностранная литература. —1972. —№ 4. —С. 212—216.

Яценко М. Т. На рубежі літературних епох: «Енеїда» Котляревського і художній прогрес в українській літературі.—К., 1977.

3. Словники.

Краткая Литературная Энциклопедия: В 9 т.—М., 1962—1978.— (Далі в тексті подається скор.: КЛЭ—і вказується конкретний том).

Українська Літературна Енциклопедія: В 5 т.—К., 1988.— (Видання продовжується). —(Далі в тексті скор.: УЛЕ—і вказується том).
Литературный энциклопедический словарь.—М., 1987.—(Далі в тексті скор.: ЛЭС).

Словник античної міфології. 2-е вид.—К., 1989.

Мифологический словарь /Гл. ред. Е. М. Мелетинский.—М., 1991.

Лесин В. М., Пулинєць О. С. Словник літературознавчих термінів. Вид. 3-є, перероб. і доп. —К., 1971.

Квятковский А. Поэтический словарь.—М., 1966. (Або; М., 1974).

4. Підручники та хрестоматії.

Введение в литературоведение. /Под ред. Г. Н. Пospelова. Изд. 3-е, испр. и доп.—М., 1988.

Тимофеев Л. И. Основы теории литературы.—М., 1976.

Волинський П. К. Основи теорії літератури. Вступ до літературознавства. Вид. 2-е, випр. і доп.—К., 1967.

Введение в литературоведение. Хрестоматія /Под. ред. П. А. Николаева. Изд. 2-е, испр. и доп. —М., 1988.

ПЛАНОВІ РОЗРОБКИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.

Практичне заняття № 1.

ПОХОДЖЕННЯ МИСТЕЦТВА.

Завдання: на основі статті В. Г. Белінського «Про російську повість і повісті п. Гоголя» («О русской повести и повестях г. Гоголя») скласти тезисні відповіді на питання: про які два способи відтворення життя в поезії пише критик? У чому полягає характер творчості «первісних народів»? Яким чином поезія реальна та поезія ідеальна пов'язані з історичним досвідом людства і які їх основні риси? Чи існує взаємозв'язок між цими двома типами образного мислення?

Індивідуальні завдання: підготувати коротке усне повідомлення (5 хв.) на теми:

1. О. М. Веселовський в історії науки про літературу. (Див.: УЛЕ.—Т. I.—С. 299; КЛЭ.—Т. I.—С. 940—943; Горский И. К. Об исторической поэтике Александра Веселовского //Веселовский А. Н. Историческая поэтика.—М., 1989.—С: 11—31):

2. О. М. Афанасьєв і міфологічна школа в літературознавстві XIX ст. (Див.: УЛЕ.—Т. I.—С. 99; КЛЭ.—Т. I, С. 359—360; Кирдан Б. П. А. Н. Афанасьев —фольклорист, гражданин, демократ //Афанасьев А. Н. Дерево жизни: Избр. статьи.—М., 1982.—С. 5—20).

П Л А Н.

1. Природа ігрового синкретизму первісних народів.
2. Походження міфу та особливості його образної структури.
3. Міфологічна свідомість і художня література.

Тематична структура відповіді на пункти плану.

1. Що таке синкретизм первісної поезії і яка в ній роль ритмічного елемента? Еволюція тексту, що супроводжує синкретичні ігри. Психофізичні начала ритмізму й хоризму синкретичної поезії (поняття психофізичного катарсису в характеристиці найдавнішої пісні-гри). Прояви поетичного синкретизму серед первісних народів.

2. Що таке міф і міфологія? Живе слово як єдине джерело різноманітних міфічних уявлень. Обставини переробки міфів в їх історичному розвитку. Найважливіші матеріали для міфо-

логічних досліджень, Своєрідність міфологічного мислення, зміст і основні риси образу у міфі, Синкретичність міфології, Міф і релігія.

3. Міфологія і розвиток словесного мистецтва (міф і казки, легенди, історичні перекази, героїчний епос). Напрями й форми проявів елементів міфу у процесі історичного розвитку літератури.

ПЕРШОДЖЕРЕЛА.

Белінський В. Г. Про російську повість і повісті п. Гоголя //Белінський В. Г. Літературно-критичні статті.—К., 1953.—С. 95—109. (Або: Белинский В. Г. О русской повести и повестях г. Гоголя //Белинский В. Г. Собр. соч.: В 9 т.—М., 1976.—Т. 1.—С. 138—150).

НАУКОВА ЛІТЕРАТУРА.

1. Веселовский А. Н. Историческая поэтика.—М., 1989.—С. 155—166.

2. Афанасьев А. Н. Происхождение мифа, метод и средства его изучения //Афанасьев А. Н. Древо жизни: Избр. статьи.—М., 1982.—С. 21—37.

3. Боров Ю. Б. Эстетика. Изд. 4-е, доп.—М., 1988.—С. 321—340.

4. Мифы народов мира: В 2 т.—М., 1980.—Т. 1.—С. 11—20.

5. Потебня О. О. Міф і слово //Потебня О. О. Естетика і поетика слова: Збірник.—К., 1985.—С. 192—201. (Або див.: Потебня А. А. Теоретическая поэтика.—М., 1990.—С. 300—311).

6. Гачев Г. Д. Содержательность художественных форм. (Эпос. Лирика. Театр).—М., 1968.—С. 77—81.

7. Гачев Г. Д. Жизнь художественного сознания. Очерки по истории образа—М., 1972.—Ч. 1.—С. 7—75.

СЛОВНИКИ.

1. Словник античної міфології /Вступна ст. А. О. Білецького.—К., 1989.—С. 6—17.

2. Мифологический словарь /Гл. ред. Е. М. Мелетинский.—М., 1991.—С. 653—658.

3. ЛЭС.—С. 222—225.—(Стаття «Мифы»).

НАВЧАЛЬНІ ВИДАННЯ.

1. Введение в литературоведение /Под ред. Г. Н. Поспелова.—М., 1988.—С. 44—65.

2. Введение в литературоведение. Хрестоматия /Под ред. П. А. Николаева.—М., 1988.—С. 317—318.

Практичне заняття № 2.

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК МИСТЕЦТВА.

Завдання: 1. Опрацювати 1—3, 9, 25 глави трактату Арістотеля «Поетика» («Об искусстве поэзии») і визначити погляди давньогрецького філософа на специфіку мистецтва, творчий метод, класифікацію мистецтв за матеріалом, предметом та способами наслідування.

2. На основі статей В. Г. Белінського «Твори Олександра Пушкіна, Стаття п'ята» («Сочинения Александра Пушкина. Статья пятая») та «Разделение поэзии на роды и виды» відповісти на питання: за якими основними ознаками виділяється в світі словесності художня література (або поезія в широкому смислі слова)? В чому полягає принципова відмінність словесно-художнього висловлювання від понятійно-логічного? Чому критик вважав художню літературу «вищим родом мистецтва»? Що таке пафос і чи може художній твір існувати без пафосу? Як співвідноситься система доказів В. Г. Белінського з сучасними уявленнями про художню літературу і мистецтво?

Питання для письмового опитування: Поліфункціональність словесного мистецтва. (Див.: Боров Ю. Б. Эстетика, Изд. 4-е, доп.—М., 1988.—С. 121—137; Качуровський І. Містична функція літератури та українська релігійна поезія //Слово і час.—1992. № 10.—С. 33—45).

Індивідуальне завдання: підготувати коротке усне повідомлення (5 хв.) на тему: «О. О. Потебня в історії вітчизняного літературознавства ХІХ ст.», (Див.: КЛЭ.—Т. 5.—С. 913—914; Іваньо І. В., Колодна А. І. Мистецтво слова і психологія творчості в естетичній концепції О. О. Потебні //Потебня О. О. Естетика і поетика слова: Збірник.—К., 1985.—С. 5—31; Муратов А. Б. Теоретическая поэтика А. А. Потебни //Потебня А. А. Теоретическая поэтика.—М., 1990.—С. 7—21).

ПЛАН.

1. Теорія відображення—філософсько-психологічна основа літературної творчості.

2. Система мистецтв і місце в ній художньої літератури (поезії).

3. Слово як образотворчий матеріал у світлі вчення О. О. Потебні.

Тематична структура відповіді на пункти плану.

1. Художній образ і об'єктивна дійсність. Специфіка словесно-художнього відображення: література як словесно-образне мислення, а не мислення образами; психологічні механізми художньої творчості. Співвідношення матеріалу реального і творчо переробленого. Вимисел і домисел як два типи художньої творчості. Об'єкт, предмет та зміст художньої літератури.

2. Писемність і література. Визначення поняття «література як мистецтво» і характеру того явища, яке цим поняттям позначається. Художня література в системі мистецтв: спільне й відмінне. Література як вербальна основа художньої культури, як провідний вид мистецтва.

3. Символізм мови. Слово і художній твір. Зовнішня форма, зміст і внутрішня форма як основні стихії слова. Зміст (ідея), внутрішня форма (образ, ідеал), зовнішня форма в художньому творі. Ідентичність психічного впливу слова і поетичного твору на людину. Процес виникнення слова і його значень. Первісна структура слова (звук, уявлення й саме значення). Слово — думка — процес розуміння — зміст критики літературного твору.

ПЕРШОДЖЕРЕЛА.

Аристотель. Поетика — К., 1967. (Або див.: Аристотель. Поэтика // Аристотель. Соч.: В 4 т. — М., 1983. — Т. 4. — С. 646—648, 655—656, 676—679).

Белінський В. Г. Твори Олександра Пушкіна. Стаття п'ята // Белінський В. Г. Літературно-критичні статті. — К., 1953. — С. 301—306. (Або див.: Белинский В. Г. Сочинения Александра Пушкина. — Стаття пята // Белинский В. Г. Собр. соч.: В 9 т. — М., 1981. — Т. 6. — С. 256—261).

Белинский В. Г. Разделение поэзии на роды и виды // Белинский В. Г. Собр. соч.: В 9 т. — М., 1978. — Т. 3. — С. 294—350.

Потебня О. О. Думка й мова: Поезія. Проза. Згущення думки; Із записок по теорії словесності: Слово і його властивості. Мовлення і розуміння // Потебня О. О. Эстетика і поетика слова: Збірник. — К., 1985. — С. 44—72, 264—268, (Або див.: Потебня А. А. Мысль и язык: Х. Поэзия. Проза; Из записок по теории словесности: Слово и его свойства. Речь и понимание // Потебня А. А. Теоретическая поэтика. — М., 1990. — С. 22—55, 132—139).

НАУКОВА ЛІТЕРАТУРА.

1. Білецький О. І. Про специфіку літературного мистецтва // Радянське літературознавство. — 1984. — № 12. — С. 43—56.

2. Белецкий А. И. Вымысел и домисел в художественной литературе, преимущественно русской. (Тезисы). // Білецький О. І. Збір. праць: В 5 т. — К., 1966. — Т. 3. — С. 562—566.

3. Борев Ю. Б. Эстетика. Изд. 4-е, доп. — М., 1988. — С. 172—182, 276—277, 290—294, 308—320.

4. Кожин В. В. Художественный образ и действительность // Теория литературы. Основные проблемы в историческом освещении: Образ. Метод. Характер. — М., 1962. — С. 58—71.

СЛОВНИКИ

ЛЭС. — С. 186—188. — (Стаття «Література»).

НАВЧАЛЬНІ ВИДАННЯ.

1. Введение в литературоведение / Под ред. Г. Н. Поспелова. — М., 1988. — С. 65—83.

2. Введение в литературоведение. Хрестоматия / Под ред. П. А. Николаева. — М., 1988. — С. 128—132, 140—141, 66—106.

Практичне заняття № 3.

ЛІТЕРАТУРНІ РОДИ ТА ЖАНРИ.

Завдання: 1. На основі трактату Аристотеля «Поетика» («Об искусстве поэзии») визначити погляди філософа стосовно родової системи літератури та її принципів.

2. Законспектувати статтю В. Г. Белінського «Разделение поэзии на роды и виды», звернувши увагу на такі питання: за якими ознаками розрізняє критик літературні роди? Якою є природа епосу, лірики та драми? Який із літературних родів Белінський вважає найвищим і чому? Чим пояснює критик близькість ліричного твору та музичної п'єси? Як Белінський обгрунтовує тезу про взаємопроникнення епосу, лірики та драми? Як уявляє собі критик існування літературних видів у епосі, ліриці та драмі?

Індивідуальне завдання: підготувати коротке усне повідомлення (3—5 хв.) на тему: «В. Г. Белінський як теоретик та історик літератури». (Див.: УЛЕ. — Т. I. — С. 159; Русские писатели, 1800—1917. Биографический словарь — М., 1989. — Т. I. — С. 206—217; КЛЭ. — Т. Ч. — С. 503—510).

ПЛАН.

1. Розподіл художньої літератури на роди й жанри та його принципи.
2. Епос як літературний рід і його основні жанри.
3. Специфіка лірики та ліричні жанри.

Тематична структура відповіді на пункти плану.

1. Визначення літературних родів в історії розвитку теорії літератури (Платон, Арістотель, Гегель, Белінський). Співвідношення між трьома літературними родами і особливості того місця, яке займає в ньому лірика. Закон взаємопроникнення епосу, лірики й драми у живому процесі літературно-художнього розвитку. Загальна характеристика категорій «літературний рід» і «літературний жанр». Система жанрів у розвитку літератури.

2. Своєрідність предмета, образного відтворення дійсності, форм вираження авторської свідомості й суб'єктної організації в епічному творі. Основні характеристики оповідання, новели, нариса, повісті, роману, епопеї, епічної поеми, казки, героїчного епосу як епічних жанрів.

3. Родові особливості предмета й образного мислення в ліриці. Образ—переживання. Семантична структура та сюжетно-композиційна організація ліричного твору. Лірична система. Форми вираження авторської свідомості у ліриці. Проблема ліричного героя. Характеристика оди, сатири, елегії, епіграми, епітафії, мадригалу як ліричних жанрів.

ПЕРШОДЖЕРЕЛА.

Арістотель. Поетика.—К., 1967.
(Або див.: Арістотель. Поетика //Арістотель. Соч.: В 4 т.—М., 1983.—Т. 4.—С. 646—648, 650—656, 658—661, 664—666, 676—679).

Белинский В. Г. Разделение поэзии на роды и виды //Белинский В. Г. Собр. соч.: В 9 т.—М., 1978.—Т. 3.—С. 294—350.

НАУКОВА ЛІТЕРАТУРА.

1. Кожин В. В. К проблеме литературных родов и жанров //Теория литературы. Основные проблемы в историческом освещении: Роды и жанры литературы.—М., 1964.—С. 39—49.

2. Сквозников В. Д. Лирика //Теория литературы. Основные проблемы в историческом освещении: Роды и жанры литературы.—М., 1964.—С. 173—237.

3. Корман Б. О. Изучение текста художественного произведения.—М., 1972.—С. 32—86.

4. Сильман Т. И. Заметки о лирике.—Л., 1977.—С. 5—10 (або 5—45).

5. Гинзбург Л. Я. О лирике. Изд. 2-е, доп.—Л., 1974.—С. 155—164.

6. Гачев Г. Д. Содержательность художественных форм. (Эпос. Лирика. Театр).—М., 1968.—С. 82—202.

СЛОВНИКИ.

1. УЛЕ.—Т. I.—С. 413—414.—(Стаття «Герой ліричного твору»); Т. 2.—С. 105—107, 143, 152—157, 192—193.—(Статті: «Драма», «Елегія», «Епіграма», «Епітафія», «Епопея», «Епос», «Жанр»).

2. ЛЭС.—С. 100—102, 106—107, 183—185, 205, 248, 258, 281, 294—295, 318, 322, 329—333, 508, 511—515). —(Статті: «Драма», «Жанр литературный», «Лирика», «Мадригал», «Новелла», «Ода», «Повесть», «Поэма», «Рассказ», «Род литературный», «Роман», «Элегия», «Эпиграмма», «Эпитафия», «Эпос»).

НАВЧАЛЬНІ ВИДАННЯ.

1. Введение в литературоведение /Под ред. Г. Н. Поспелова.—М., 1988.—С. 83—87, 188—240, 257—269, 398—411, 420—425.

2. Введение в литературоведение. Хрестоматия /Под ред. П. А. Николаева.—М., 1988.—С. 389—428, 329—342, 128—166.

Практичне заняття № 4.

ЛІТЕРАТУРНІ РОДИ ТА ЖАНРИ.

Завдання: 1. На основі трактату Арістотеля «Поетика» визначити погляди філософа на те, як здійснюється наслідування в комедії та трагедії, які риси характеризують трагедію як жанр.

2. Опрацювати статтю В. Г. Белінського «Разделение поэзии на роды и виды», звернувши увагу на питання: в чому полягають родові ознаки драми і які її різновиди розглядає критик? Чому драматична поезія та її види можуть бути названі «вінцем мистецтва»?

3. Законспектувати відповідний розділ «Лекцій з естетики» Г. Гегеля і відповісти на питання: в чому полягає специфіка драми як поетичного твору мистецтва? Якими є стосунки драматичного твору й публіки? Що можна сказати про зв'язок драматичної поезії (п'єса, вистава) і театрального мистецтва?

Індивідуальне завдання: підготувати коротке усне повідомлення (3—5 хв.) на тему: «Г. В. Ф. Гегель в історії естетики та науки про літературу». (Див. УЛЕ.—Т. I.—С. 402—403; КЛЭ.—Т. 2.—С. 103—108).

ПЛАН.

1. Драма як літературний рід та її основні жанри.
2. Ліро-епос та його жанри.
3. Актуальні питання сучасної родо-жанрової класифікації літературно-художніх творів.

Тематична структура відповіді на пункти плану.

1. Основні родові характеристики драми, її відмінності від епосу і лірики. Категорія конфлікту та її значення в аналізі драматичного твору. Різновиди драматичних конфліктів. Класифікація драматичних творів залежно від способу вираження в них авторської свідомості. Драматичні жанри: трагедія, драма, комедія.

2. Умовність родових меж. Властивості ліро-епічних творів. Ліро-епічні жанри: байка, балада, ліро-епічна поема, роман у віршах.

3. Умовний характер родо-жанрових класифікацій літературно-художніх творів. Характеристика родо-видової класифікації літературних творів В. Ф. Переверзева. Проблема епосу й роману у постановці М. М. Бахтіна: як визначає дослідник термін «манр»? У чому принципова відмінність роману від класичних жанрів? За якими ознаками співставляє Бахтін роман і епос? Причини трагедії Гоголя («Мертві душі») у світлі бахтінської теорії жанрів.

ПЕРШОДЖЕРЕЛА.

Аристотель. Поетика.—К., 1967.
(Або див.: Аристотель. Поетика //Аристотель. Соч.: В 4 т. —М., 1983.—Т. 4.—С. 646—648, 650—656, 658—661, 664—666, 676—679).

Белинский В. Г. Разделение поэзии на роды и виды //Белинский В. Г. Собр. соч.: В 9 т.—М., 1978.—Т. 3.—С. 294—350.

Гегель Г. В. Ф. Эстетика: В 4 т. —М., 1971.—Т. 3.—С. 537—572.

НАУКОВА ЛІТЕРАТУРА.

Кургинян М. С. Драма //Теория литературы. Основные проблемы в историческом освещении: Роды и жанры литературы. —М., 1964.—С. 238—259.

2. Аникст А. Теория драмы от Гегеля до Маркса.—М., 1983.—С. 28—93.

3. Корман Б. О. Изучение текста художественного произведения.—М., 1972.—С. 86—107.

4. Переверзев В. Ф. Основы эйдологической поэтики. (Введение в литературоведение). //Переверзев В. Ф. Гоголь. Достоевский. Исследования.—М., 1982.—С. 498—501.

5. Бахтин М. М. Эпос и роман (О методологии исследования романа) //Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики.—М., 1975.—С. 447—483. (Або див.: Бахтин М. М. Литературно-критические статьи.—М., 1986.—С. 392—427).

6. Гачев Г. Д. Содержательность художественных форм. (Эпос. Лирика. Театр). —М., 1968.—С. 254—296.

СЛОВНИКИ.

1. УЛЕ.—Т. 1.—С. 112—113, 117.—(Статті: «Байка», «Балада»);
Т. 2.—С. 105—107, 543—544, 558—559.—(Статті: «Драма», «Ко-

медія», «Конфлікт»).

2. ЛЭС.—С. 44—45, 46—47, 100—102, 161, 165, 294—295, 333, 441—442.—(Статті: «Баллада», «Басня», «Драма», «Комедия», «Конфликт», «Поэма», «Роман в стихах», «Трагедия»).

НАВЧАЛЬНІ ВИДАННЯ.

1. Введение в литературоведение /Под ред. Г. Н. Поспелова.—М., 1988.—С. 188—219, 240—257, 269—271, 412—420, 426—427.

2. Введение в литературоведение. Хрестоматия /Под ред. П. А. Николаева.—М., 1988.—С. 389—428, 280—285, 339—342, 128—166.

Практичне заняття № 5.

ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДОЛОГІЇ.

Завдання: підготувати для письмового опитування питання «Рівні, характер, види і роди художніх взаємодій». (Див.: Боров Ю. Б. Художественный процесс (проблемы теории и методологии) //Методология анализа литературного процесса.—М., 1989.—С. 11—16. Або: Боров Ю. Б. Эстетика. Изд. 4-е, доп.—М., 1988.—С. 347—351).

Індивідуальне завдання: підготувати коротке усне повідомлення (3 хв.) на тему: «Д. С. Ліхачов—видатний філолог сучасності». (Див.: КЛЭ.—Т. 4.—С. 397—398; Лихачев Д. С. О себе //Лихачев Д. С. Избр. работы: В 3 т.—Л., 1987.—Т. 1.—С. 3—23).

ПЛАН.

1. Літературний процес: визначення поняття й закони розвитку явища.
2. Традиції і новаторство. Художній прогрес.
3. Періодизація літературного процесу.

Тематична структура відповіді на пункти плану.

1. Визначення категорії «літературний процес». Зовнішні й внутрішні фактори художнього розвитку та їх діалектика. Закономірності й антизакономірності у літературі. Типологія збігів у художньому процесі. Невмерущість художніх цінностей.

2. Визначення понять: «художня спадщина», «традиція», «новаторство». Суперечність художнього розвитку і його характер. Співвідношення суспільної динаміки і художнього процесу. Художній прогрес: негативна й позитивна позиції, варіанти трактування поняття. Різновиди і форми явища прогресу як такого. Співвідношення понять «розвиток» й «прогрес». Поступальний характер розвитку в мистецтві: спадкоємність й

творче новаторство як найважливіші складові частини художнього прогресу. Співвідношення між художнім прогресом та конкретним історичним рухом літератури і мистецтва.

3. Основні мікро- і макроетапи літературного розвитку (покоління, століття, художній період, літературна доба, стадія (етап, ера) і їх характеристика. Можливі перспективи змін у художньому мисленні майбутнього мистецтва.

НАУКОВА ЛІТЕРАТУРА.

1. Боре в Ю. Б. Художественный процесс (проблемы теории и методологии) //Методология анализа литературного процесса.—М., 1989.—С. 4—16.

2. Боре в Ю. Б. Эстетика. Изд. 4-е, доп. —М., 1988.—С. 341—361.

3. Лихачев Д. С. Стрoение литературы //Русская литература.—1986.—№ 3.—С. 27—29; Лихачев Д. С. Закономерности и антизакономерности в литературе //Русская литература.—1990.—№ 1.—С. 3—5; Лихачев Д. С. Искусство и наука (мысли) //Русская литература.—1992.—№ 3.—С. 6—8.

4. Храпченко М. Б. О прогрессе в литературе и искусстве //Храпченко М. Б. Собр. соч.: В 4 т.—М., 1981.—Т. 3.—С. 295—352.

СЛОВНИКИ.

1. ЛЭС.—С. 195—197, 443—444.—(Статті: «Литературный процесс», «Традиция и новаторство в литературе»).

2. КЛЭ.—Т. 7.—С. 599—603.—(Стаття «Традиции и новаторство в литературном процессе»).

Практичне заняття № 6.

ПРОБЛЕМИ МЕТОДУ І СТИЛЮ У РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРИ.

Завдання: із вказаних у списку наукової літератури джерел виписати варіанти визначення категорій «художній (творчий) метод» і «стиль».

Індивідуальне завдання: підготувати коротке усне повідомлення (3 хв.) на тему: «М. Б. Храпченко і його місце в історії сучасного літературознавства». (Див.: КЛЭ.—Т. 8.—С. 329—330).

ПЛАН.

1. Художній (творчий) метод як категорія літературознавства і теоретико-літературна проблема.

2. Категорія стилю в аналізі літератури.

Тематична структура відповіді на пункти плану.

1. Характеристика різних визначень поняття художнього методу, Метод і світогляд художника, Художній метод як істо-

рично зумовлений тип образного мислення та фактори, які його визначають. Метод і дійсність.

2. Характеристика варіантів визначень категорії «стиль». Співвідношення стилю та художнього методу, Стиль як спосіб вираження образного освоєння життя, спосіб переконувати і приваблювати читача (за М. Б. Храпченком): стиль і об'єкт творчості; стиль і орієнтація на читача; індивідуальний стиль як найважливіша ланка літературного процесу, Стиль як складна система, місце в ній сукупності інтонаційних засобів, а також основного тону, властивого літературному твору як цілісній єдності; сполучення у межах літературного твору різних тональностей, Стиль як категорія онтології мистецтва (за Ю. Б. Боревим): функціональна багатоплановість стилю; структура стилю і її зв'язок з художнім прогресом у літературному процесі. Контрапункт стилів як особливість мистецтв та питання про еkleктику у мистецтві (за Д. С. Лихачовим).

НАУКОВА ЛІТЕРАТУРА.

1. Боре в Ю. Б. Эстетика. Изд. 4-е, доп. —М., 1988.—С. 155—158, 218—228.

2. Храпченко М. Б. Творческая индивидуальность писателя и развитие литературы //Храпченко М. Б. Собр. соч.: В 4 т.—М., 1981.—Т. 3.—С. 40—50, 97—165 (п. 6, 7 главы первої, п. 1—7 главы третьої).

3. Лихачев Д. С. Контрапункт стилей как особенность искусств //Лихачев Д. С. Избр. работы: В 3 т.—Л., 1987.—Т. 3.—С. 440—448.

4. Лихачев Д. С. Развитие русской литературы X—XVII веков. Эпохи и стили; Поэтика древнерусской литературы //Лихачев Д. С. Избр. работы: В 3 т.—Л., 1987.—Т. 1.—С. 33, 90—93, 291—296.

5. Наливайко Д. С. Искусство: направления, течения, стили.—К., 1981.—С. 20—29.

СЛОВНИКИ.

1. ЛЭС.—С. 218—219, 420—422.—(Статті: «Метод художественный», «Стиль в литературе»).

2. КЛЭ.—Т. 4.—С. 801—805.—(Стаття «Метод художественный»); Т. 7.—С. 188—196.—(Стаття «Стиль»).

НАВЧАЛЬНІ ВИДАННЯ.

1. Введение в литературоведение /Под ред. Г. Н. Поспелова.—М., 1988.—С. 163—164, 438, 439.

2. Введение в литературоведение. Хрестоматия/Под ред. П. А. Николаева.—М., 1988.—С. 376—388.

Практичне заняття № 7.

КАТЕГОРІЯ «ЛІТЕРАТУРНИЙ НАПРЯМ» У АНАЛІЗІ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ.

Завдання: із вказаних у списку джерел наукової літератури виписати варіанти визначення категорії «літературний напрям».

Індивідуальне завдання: підготувати коротке усне повідомлення (3 хв.) на тему: «Ю. Б. Борев—сучасний літературознавець й естетик». (Див.: КЛЭ.—Т. 9.—С. 139—140).

П Л А Н.

1. Літературний напрям як інваріант художньої концепції та генеральна категорія діалектики літературно-художнього процесу.

2. Методологія аналізу літературного процесу.

Тематична структура відповіді на пункти плану.

1. Типологічна спільність творів різних художників. Зміст і структура категорії «літературний напрям» як історико-типологічного поняття, його зв'язок з суміжними категоріями методу, стилю, течії, школи. Співвідношення категорій: літературний напрям — тип творчості — спосіб художнього узагальнення.

2. Концепції літературного процесу і його аналізу у літературознавстві ХХ ст. (Р. Унгер, феноменологи, рецептивісти, Ю. Тинянов). Завдання, яке стоїть перед методологією аналізу літературного процесу та шляхи його вирішення.

НАУКОВА ЛІТЕРАТУРА.

1. Борев Ю. Б. Эстетика. Изд. 4-е, доп. — М., 1988. — С. 358—361.
2. Борев Ю. Б. Художественный процесс (проблемы теории и методологии) // Методология анализа литературного процесса. — М., 1989. — С. 16—28.
3. Наливайко Д. С. Искусство: направления, течения, стили. — К., 1981. — С. 3—57; Наливайко Д. С. Искусство: направления, течения, стили. — К., 1985. — С. 346—353.
4. Храпченко М. Б. Творческая индивидуальность писателя и развитие литературы // Храпченко М. Б. Собр. соч.: В 4 т. — М., 1981. — Т. 3. — С. 165—171, 275—285 (п. 8 главы третьей, п. 3 главы шестой).

СЛОВНИКИ.

1. ЛЭС. — С. 195—197, 232—233. — (Статті: «Литературный процесс», «Направление и течение литературные»).

Практичне заняття № 8.

ХУДОЖНІЙ ТВІР—ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС—ЧИТАЧ.

Завдання: законспектувати статтю О. І. Білецького «Об одной из очередных задач историко-литературной науки», звернувши увагу на такі питання: які чотири основні напрями (моменти) історико-літературного дослідження вказує вчений? Як обґрунтовує О. І. Білецький необхідність вивчення історії читача, а також класифікацію літературних явищ кожної епохи за читачькими групами? Що говорить дослідник про читача як про «уявного співрозмовника» письменника? Якою, за О. І. Білецьким, є градація типів «реальних» читачів-співрозмовників?

Індивідуальне завдання: підготувати коротке усне повідомлення (3 хв.) на тему: «О. І. Білецький і вітчизняне літературознавство ХХ ст.». (Див.: УЛЕ. — Т. I. — С. 178—179; Гудзій М. Олександр Іванович Білецький // Білецький О. І. Збір. праць: У 5 т. — К., 1965. — Т. I. — С. 7—25).

П Л А Н.

1. Читачький потенціал літературного твору.
2. Читач і літературний процес: теоретико-літературне висвітлення питання.

Тематична структура відповіді на пункти плану.

1. Діалогічна природа художньої творчості, образ читача (читача-адресата) у структурі художнього твору. Проблема співтворчості читача у процесі сприйняття літературно-художнього твору. Читач-адресат і авторська програма виявлення змісту художнього твору.

2. Зв'язок цінності літературного твору з духовною активністю читача. Роль читача у літературному процесі та її еволюція у різні епохи розвитку літератури.

ПЕРШОДЖЕРЕЛА.

Белецкий А. И. Об одной из очередных задач историко-литературной науки. (Изучение истории читателя) // Білецький О. І. Збір. праць: У 5 т. — К., 1966. — Т. 3. — С. 255—273. (Або див.: Белецкий А. И. В мастерской художника слова. — М., 1989. — С. 112—126; Белецкий А. И. Избр. труды по теории литературы / Под ред. Н. К. Гудзия. — М., 1964. — С. 25—40).

НАУКОВА ЛІТЕРАТУРА.

1. Лихачев Д. С. Несколько мыслей о «неточности» искусства и

стилистических направлениях //Лихачев Д. С. Избр. работы: В 3 т.—Л., 1987.—Т. 3.—С. 431—439.

2. Б о р е в Ю. В. Эстетика. Изд. 4-е, доп. — М., 1988.—С. 263—274.

3. Х р а п ч е н к о М. Б. Жизнь в веках. Внутренние свойства и функции литературных произведений //Храпченко М. Б. Собр. соч.: В 4 т.— М. 1982. —Т. 4.—С. 203—239.

4. С о л о у х и н а О. В. Читатель и литературный процесс //Методология анализа литературного процесса.—Л., 1989.—С. 215—226.

С Л О В Н И К И.

КЛЭ. —Т. 9. —С. 784—790.—(Статья «Читатель и писатель»). (Або див.; ЛЭС. —С. 496—497).

Н А В Ч А Л Ь Н І В И Д А Н Н Я.

Введение в литературоведение. Хрестоматия /Под ред. П. А. Николаева. —М., 1988.—С. 449—464, 192—194.

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ ДО КУРСУ «ВСТУП ДО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА».

- 1*. Літературознавство як наука¹.
- 2*. Основні функції художньої літератури як мистецтва.
- 3*. Особливості художнього відображення дійсності. Найважливіші умови виникнення художнього образу, мистецтва в цілому та видів мистецтва, зокрема.
- 4*. Художній образ: визначення, елементарна модель, закон взаємовідображення.
- 5*. Структура художнього образу, Поняття про підтекст.
- 6*. Найголовніші риси художнього образу як форми художнього мислення.
- 7*. Класифікація літературно-художніх образів за структурним принципом.
- 8*. Різновиди художнього образу в залежності від способу художнього узагальнення.
- 9*. Художні моделі людини в літературі: тип, характер, герой-ідея.
- 10*. Проблема класифікації літературно-художніх образів за принципом предметності.
- 11*. Художній образ та образність: співвідношення понять «макрообраз» і «мікрообраз». Специфіка художнього слова й мовлення.
12. Загальноживані слова як основа поетичної лексики Номінативна образність слів.
13. Лексико-морфологічна виразність слів у художньому мовленні.
14. Епітети й порівняння, їх види і ідейно-естетична роль.
15. Поняття про тропи і їх основні різновиди: метафору, метонімію, синекдоху, гіперболу, літоту, іронію.
16. Інтонаційно-синтаксична виразність художнього мовлення. Інтонація. Еліпсис. Словесні повтори. Словесна антитеза. Інверсія.
17. Звукова організація поетичного мовлення. Звукові повтори та їх види.
18. Ритміка художнього мовлення. Ритмічність прози.
19. Ритміка художнього мовлення. Ритм віршованого мовлення.
20. Поняття про системи віршування. Основні особливості метричної системи віршування.

¹Питання, позначені зірочкою, пропонуються студентам нелітературознавчих спеціальностей.

21. Поняття про системи віршування. Силабічна система віршування, особливості силабічного вірша.

22. Поняття про системи віршування. Силабо-тонічна система віршування. Ритмічні визначники силабо-тонічного вірша, його ритміко-інтонаційна побудова. Основні розміри.

23. Рима, її різновиди й значення.

24. Строфа, способи її утворення. Способи римування.

25. Поняття про системи віршування. Тонічна система віршування: пісенні тонічні й декламаційно-тонічні вірші. Дольник.

26*. Літературний твір як художня система. Умовність розділу твору на складові частини.

27*. Ідейно-естетичний зміст літературного твору та його основні складові.

28*. Літературно-художня форма, її сторони, їх функції та принципи вивчення.

29*. Сюжет і фабула в художній системі літературного твору.

30*. Композиція та архітектоніка як теоретико-літературні поняття.

31*. Простір і час у художній системі твору. Поняття про хронотоп.

32*. Проблема стилю літературного твору.

33*. Жанр літературного твору як теоретико-літературна категорія.

34*. Категорія літературного роду. Своєрідність цілей, змісту й форми в епосі, драмі та ліриці. Умовність родових меж.

35*. Особливості епічних творів. Основні епічні жанри.

36*. Своєрідність ліричних творів. Поняття про образ-переживання та ліричного героя. Ліричні жанри.

37*. Специфіка драматичних творів. Драматичні жанри.

38*. Ліро-епічні твори та їх основні жанри.

39*. Критерії оцінки літературного твору і поняття про художність.

40*. Закономірності літературного процесу: його внутрішні та зовнішні фактори.

41*. Спадкоємність у літературі. Проблема традицій і новаторства. Поняття про прогрес у розвитку словесного мистецтва.

42*. Проблема національної самобутності історико-літературного процесу.

43*. Періодизація літературно-художнього процесу.

44*. Загальне поняття про літературний напрям і творчий метод у розвитку літератури.

45*. Основні характеристики класицизму як літературного напрямку й творчого методу.

46*. Ідейно-естетичні особливості романтизму та його різновиди в історії літератури.

47*. Сутність реалізму як літературного напрямку й творчого методу.

48*. Художній твір—літературний процес—читач. Проблема сприйняття художньої літератури.

ДОДАТОК

ДО ПИТАННЯ ПРО НОВИЙ ПІДРУЧНИК ЗІ ВСТУПУ ДО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

Формування національної системи вищої освіти в Україні висунуло на перший план ряд проблем, однією з найактуальніших серед яких є проблема створення нових підручників для вузів. Повною мірою це стосується філологічної галузі.

Перш за все треба сказати, що на сьогоднішній день відсутня цілісна, загальноприйнята, апробована програма зі вступу до літературознавства. Тому автору майбутнього підручника потрібно буде одночасно запропонувати ту програму, на яку його підручник буде орієнтований. Бажано, щоб робота велась на створення декількох варіантів програм і відповідних їм підручників, які б на рівних правах могли функціонувати у вузах країни. Такий підхід відповідав би як специфіці науки про літературу, у якій, як правило, діє одночасно ряд наукових течій і шкіл, так і особливостям природи навчального процесу. Адже один і той самий (за об'єктивним змістом) навчальний матеріал може бути викладений найрізноманітнішими способами¹. Наявність рівноцінних альтернатив зумовила б можливість того вибору, який відповідав би психолого-педагогічним характеристикам конкретного (галузевого, регіонального та ін.) контингенту студентів.

Крім того, як відомо, підхід до предмета з різних точок зору, будучи логічно надлишковим, часто виявляється психологічно необхідним. Безумовно, при цьому у запропонованих варіантах навчальних програм і підручників повинна зберігатися та незмінна константа, той інваріант, який визначає єдиний базовий інформаційно-гносеологічний позитив даної дисципліни. Нарешті, створення декількох підручників зі вступу до літературознавства, їх апробація у різних вузах України дозволило б з часом вийти на ті з них, які дають на практиці найбільший педагогічний ефект. Тут доречно згадати, що загальнодержавні підручники створюються не на рік-два, а на досить тривалий проміжок часу і первісно розраховані на численні перевидання. Тому у процесі створення таких підручників неминучим є певний експериментальний період.

По-друге, створюючи новий підручник зі вступу до літературознавства, треба чітко уявляти собі його місце, функції та значення у навчальному процесі. Не можна увесь процес філологічної освіти зводити до роботи з підручником. Проте немож-

ливо погодитися і з іншою крайністю, коли підручнику взагалі відмовляють у будь-якій дидактичній ролі. Таку позицію, зокрема, відстоював у свій час проф. О. В. Чичерін, який писав: «...чим менше студент-філолог буде читати підручники й навчальні посібники і чим більше—доступні йому дослідження, тим вищою буде наша філологічна культура»². Справа не тільки у тому, що і робота з підручниками, навчальними посібниками, і опрацювання суто наукової літератури (монографії, статті) займають своє, тільки їм притаманне місце у навчальному процесі. Справа в тому, що за будь-яких дидактичних умов саме він за своєю специфічною текстовою структурою зорієнтований на досягнення навчальних цілей і як одна із базисних складових навчального процесу враховує, крім всього іншого, і педагогічні, і психологічні фактори. Всього цього природно немає суто наукова література, у якої первісно зовсім інакша мета і призначення. Саме підручник як педагогічно доцільна система пізнавальних задач здатний досить вагомо визначати умови і спрямовуючи впливати на пізнавальну діяльність студентів³.

По-третє, ситуація ускладнюється тим, що в Україні практично відсутня національна традиція створення і функціонування власних вузівських підручників з теоретико-літературних дисциплін. Так, зі вступу до літературознавства фактично існує тільки один підручник П. К. Волинського «Основи теорії літератури. Вступ до літературознавства» (вид. 2-е, випр. і доп. —К., 1967). Книга О. М. Бандури «Теорія літератури» (К., 1969) є посібником для вчителів, а «Теорія літератури» за редакцією В. Ф. Воробйова і Г. А. В'язовського (К., 1975) —це підручник власне з теорії літератури, а не зі вступу до літературознавства, тому він адресований студентам старших курсів.

За всіх своїх безперечних позитивних сторін підручник П. К. Волинського на сьогоднішній день застарів. Адже з 1967 року навіть бивше радянське літературознавство, на дослідження якого він закономірно був зорієнтований, пройшло досить великий шлях, поповнившись вагомими доробками, які значно корегували попередні теоретико-літературні позиції. Разом з тим у вітчизняних підручниках, аж до останнього з них «Введення в літературознавство» за редакцією Г. М. Поспелова (вид. 3, випр. і доп. —М., 1988), не врахований в належній мірі або представлений односторонньо-критично досвід зарубіжного літературознавства, не говорячи вже про найновіші напрямки літературознавчої думки Західної Європи і США⁴.

Проте треба сказати, що основна проблема у створенні нового підручника зі вступу до літературознавства все ж не в цьому. Як відомо, основна біда існуючих підручників для вищої школи полягає в тому (і підручники з літературознавчих дисциплін не є винятком), що книги, які виходили з спеціальним позначенням «Допущено Міністерством... як підручник для студентів...», насправді, за своїми об'єктивними ознаками такими не були. Здебільшого вони були книгами, в яких розумно, науково їх автори переказували те, що і як вони знали у сфері даного навчального предмета. Наслідок — народження мертвих підручників⁵. З цього приводу цілком справедливо було визнано той факт, що витончене, делікатне мистецтво створення навчальних книг забуте і втрачені найважливіші традиції педагогічної культури. Тому й виходить, що сама по собі розумна, насичена цінною науковою інформацією книга виявляється здебільшого непридатною у навчальному процесі, залишаючись для студента кантівською «річчю у собі».

Виходячи з цього, можна зробити такий висновок: говорити про книгу як про власне підручник, тобто як про посібник, за яким початківці вивчають учбовий предмет, можна тільки в тому випадку, коли в ній за умови добірки науково вивіреного матеріалу вирішено ті педагогічні проблеми, які пов'язані зі специфікою сфери функціонування навчальної літератури.

Головним педагогічним завданням нового підручника зі вступу до літературознавства, від вирішення якого залежать всі інші питання, є проблема розуміння. Підручник повинен бути орієнтований на розуміння. Для цього він мусить мати досить точно визначений адресат, без чого не можна буде знайти правильних педагогічних рішень і не можна буде визначитися стосовно його логічної структури. Як справедливо писав відомий педагог-математик П. Халмош, «принцип хорошого викладу — звертатися до конкретного слухача... Міняється кількість необхідних мотивувань, рівень неформальності, який ви можете собі дозволити, ступінь скуппульозності в деталях й число повторів. Читачі впливають на все, що пишеться, та вже коли читачі вибрані, завдання автора—увійти в контакт з ними настільки тісний, наскільки це можливо...»⁶.

Не можна виходити при створенні підручника «із звичайного уявлення про ідеального читача. А між тим більшість підручників саме відштовхується від цього уявлення, наділяючи цього абстрактного читача безмежними уважністю, тямущістю, догадливістю й кмітливістю... Коли вдумуються у причини ви-

никнення ілюзії «ідеального читача», то зразу помічають, що під таким читачем автор просто розуміє самого себе і саме той стан свого інтелекту, який він має у момент створення підручника, але зовсім не той стан інтелекту, який був у автора, коли він сам вперше знайомився з тими ідеями, які він викладає»⁷. Більше того, автору підручника, як показує науковий аналіз існуючого практичного досвіду, доцільно виходити «не з посилення на початковий інтерес до його матеріалу, а навпаки, із посилення на початкову недовіру, яку необхідно подолати»⁸.

Таким чином, у справжньому підручнику матеріал повинен викладатися іншою мовою, ніж у високій науці. Ця мова повинна бути ближчою до інтуїції студента-першокурсника⁹, повинна враховувати рівень його знань, з якими він прийшов до університету зі школи, вікові особливості реципієнта, загальні закономірності психології сприйняття ще зовсім недавніх старшокласників. Запропонований у підручнику навчальний матеріал має бути максимально комунікативним, придатним до перекодування, яке відбувається у процесі сприйняття навчального тексту його адресатами¹⁰.

Важливо пам'ятати, що «сприйняття навчального матеріалу студентами забезпечується як цілеспрямовано сформованими прийомами роботи з текстом, так і особливостями його сприйняття, які складаються стихійно. Підвищення ефективності у першому випадку передбачає підвищення рівня роботи з текстом, у другому—удосконалення способів його логіко-психологічної організації»¹¹.

Для того, щоб стимулювати інтерес до себе, навчальний текст повинен мати певну продуктивну неповноту викладу матеріалу, яка б провокувала усвідомлення студентом закладених у тексті проблемних ситуацій, які б спонукали його мислення до самостійності й критичності. Крім того, існує продуктивна неповнота навчального тексту, яка знаходиться немов би над ним, а не в ньому. У цій неповноті виражається напруга тієї ідеї, заради якої написаний підручник. Йдеться про наявність у навчальному тексті тієї загальної ідеї, яка, навіть, будучи одного разу сформульованою, не виходить із поля зору читача, а «просвічує» крізь викладення, впізнається у тому чи іншому повороті теми і виявляється, в принципі, невичерпною¹². Завдяки цьому підручник не вичерпує те явище, яке вивчає представлено на ним галузь науки, а, навпаки, розкриває його перспективу, що теж здатно збуджувати пізнавальний інтерес. Читаючи підручник, студенти, таким чином, повинні відчувати і усвідомлювати проблемну неповноту відображених у ньому знань, їх по-

стійний розвиток, повинні формувати у себе рефлексивне відношення до запропонованих знань, що, в свою чергу, може стимулювати прагнення студентів до нових текстів¹³.

Разом з тим навчальний текст при безсумнівному тематичному зв'язку його частин, повинен зберігати певну «розбірність» своєї конструкції, тобто він повинен конструюватися з певних, цілісних для засвоєння тексту смислових одиниць, які б могли надалі самостійно існувати у свідомості студента¹⁴.

Особливого значення для підручників з літературознавчих дисциплін має проблема мови викладу матеріалу. Ці дисципліни мають справу з явищами мистецтва слова, первісно розрахованими на естетичне сприйняття. Тому підручник, зокрема зі вступу до літературознавства, має бути написаний такою мовою, яка б не знищила інтересу студентів до об'єкту самого літературознавства—художньої літератури, не порушила її природньої краси і тієї естетичної насолоди, яку дає спілкування з творами словесного мистецтва. Для цього мова навчальної книги повинна органічно поєднувати наукову точність (наскільки це дозволяє сучасний стан теоретико-літературної науки) з природністю звичайного людського мовлення. «У мові криються величезні педагогічні ресурси: жива, багата відтінками, асоціаціями, нешаблонними зворотами мова звільняє теоретичне начало читача із пут догматизму, властивих об'єктивному стилю. Це робить навчання привабливим, а знання — глибокими і стійкими»¹⁵. Показово, що і математики заговорили сьогодні про те, що «в ідеалі мова хорошої навчальної книги наближається до художньої, в ній відчувається ритм життя»¹⁶. Навіть математики акцентують сьогодні увагу на тому, що «через мову читачу таємничим чином передається привабливість особистості автора, яка справляє благотворний вплив на особистість самого читача, на його ставлення до предмета...»¹⁷. То що ж говорити літературознавцям!

Орієнтація навчального тексту на розуміння зумовлює необхідність покласти в основу концепції нового підручника зі вступу до літературознавства ідею фундаменталізації освіти, яка полягає у виявленні базових для подальшої самоосвіти знань. Тому варто згадати і практично реалізувати забуте педагогічне правило: «Саме у викладенні основних принципів потрібно уникати надмірних тонкощів»¹⁸. Звідси варто прагнути до подолання ідеї «високого теоретичного рівня» викладу теоретико-літературного предмета, оскільки ця ідея і в галузях точних наук, веде до збереження тієї формально-логічної послідовності викладу, яка суперечить спробі фундаменталізації навчальних курсів¹⁹.

Реалізуючи принцип фундаменталізації освіти, необхідно чітко уявляти собі, на яку модель спеціаліста орієнтована освіта, якими літературознавчими методами, навичками, вміннями і в якій мірі повинен володіти професійний філолог. При цьому важливо формувати у студентів ймовірний погляд на вирішення тих чи інших завдань в обраній ними галузі знань.

Як відомо, мета вузівської освіти — закласти фундамент для успішного навчання життям використовувати на практиці здобуті літературознавчою наукою знання. Тому зрозуміло, що студент повинен в результаті навчання винести відчуття глибинних зв'язків теорії літератури з практичними завданнями як своєї подальшої освіти, так і з майбутньою своєю діяльністю як спеціаліста. Студент повинен переконатися в необхідності отримати добротні теоретичні знання.

Тому у підручнику важливо знайти досить прості, але життєві завдання і продемонструвати на них реальний ефект використання теоретичного базису. Ці приклади повинні бути ретельно методично розроблені, щоб вони не стільки ілюстрували формально теорію, а перш за все вчили.

В результаті спілкування з підручником зі вступу до літературознавства студент повинен зрозуміти, що повна літературознавча освіта необхідна йому для того, щоб швидко помічати різні сторони літературно-художніх явищ, впевнено і разом з тим делікатно вміти знаходити у складних художніх фактах ту сферу, в якій можна використати засвоєні ним теоретичні знання, вміння і навички, вміти знаходити ту точку, з якої перед ним відкриється вся природа досліджуваного явища.

Таким чином, все вище сказане з очевидністю доводить, що створення нового підручника зі вступу до літературознавства—це кропіткий і складний процес, в основі якого лежить вирішення не стільки суто спеціальних, літературознавчих проблем (при визнанні всієї їх важливості), скільки вирішення таких проблем, які носять загально педагогічний характер. Звідси ясно, що майбутній підручник саме як повноцінний підручник може народитися тільки у сфері найтіснішої взаємодії таких галузей науки, як теорія літератури, педагогіка вищої школи, психологія навчання, теорія інформації, теорія комунікації, кібернетика, теорія підручника. Тільки за цих умов той чи інший автор створить не ще одну розумну книгу, а саме підручник, якого з такою надією так довго вже чекають і студенти, і викладачі.

Запропоновані у даному виданні матеріали і рекомендації до розробки нового курсу «Вступ до літературознавства» орієнтовані саме на реалізацію тих педагогіко-психологічних і наукових вимог, про які йшлося у цій статті.

¹Див. про це: Проблемы кибернетики. — 1967. — Вып. 19. — С. 179—180; Сохор А. М. Логическая структура учебного материала. Вопросы дидактического анализа. — М., 1974. — С. 39—41.

²Чичерин А. В. Идеи и стиль. О природе поэтического слова. Изд. 2-е, доп. — М., 1968. — С. 4. Правда, треба зазначити, що категоричність наведеного судження авторитетного вченого свідчить не про упевненість його позиції, а зумовлюється швидше рівнем існувавших на той час підручників, вкрай заідеологізованих і часто відірваних від конкретної художньої і педагогічної практики.

³Див. про це: Сохор А. М. Логическая структура учебного материала. — С. 8—9, 170; Беспалько В. П. Теория учебника. Дидактический аспект. — М., 1988. — С. 3—5, 24—26, 35—36 та ін.

⁴Це стосується навіть тих книг зарубіжних авторів, які були свого часу видані в СРСР — див.: Берлі М. Общее литературоведение /Пер. с нем. — М., 1957 (вперше — Берн, 1951; ця книга за своїм змістом може вважатися свого роду загальним вступом до літературознавчої науки); Уэллек Р. и Уоррен О. Теория литературы /Пер. с англ. — М., 1978 (вперше — в США у 1949 році, а пізніше перевидана там і в Англії у 1956 році). Яким могло бути відношення до цих книг видю принаймні з тих анотацій і вступних статей, якими супроводжувалися їх радянські видання. Так, з передмови можна дізнатися, що книга М. Верлі має цінність головним чином інформаційного, а не методологічного характеру і тільки у цій якості може зацікавити радянських літературознавців (див. с. 7). Більше пощастило книзі Р. Уеллека і О. Уоррена, про яку в анотації сказано, що не дивлячись на спірність, а то й неприйнятність для радянської науки деяких методологічних принципів її авторів, книга все ж має певну наукову цінність.

⁵Див. редакційну передмову до статті І. П. Костенка «Педагогические проблемы учебника по математике (Вестн. высш. школы. — 1988. — № 5. — С. 26).

⁶Цит. за: Костенко И. П. Кому быть автором учебника? // Вестн. высш. школы. — 1987. — № 11. — С. 29.

⁷Лузин Н. Н. Предисловие // Жегалкин И. И., Слудская М. И. Введение в анализ. — М., 1935. — С. XI.

⁸Луныков А. И. О повышении «проникающей способности» учебного текста // Психосемиотика познавательной деятельности и общения: Межвуз. сб. науч. трудов. — М., 1983. — С. 63.

⁹До речі, з питанням про опору на інтуїцію студента пов'язана і проблема переконливості і зрозумілості наукових тверджень, обґрунтувань і доказів, які, як відмічається в педагогічній пресі, повинні відповідати інтуїтивним уявленням, що скриті в людській свідомості, проте спрямовують формальну логіку (див. про це: Костенко И. П. Педагогические проблемы учебника по математике. — С. 29).

¹⁰Див. про це докладніше: Сохор А. М. Логическая структура учебного материала. — С. 43, 32—37, 46. Там же у відповідних посиланнях дається і бібліографія робіт в розглядуваних питаннях.

¹¹Луныков А. И. Зависимость восприятия научных понятий и примеров от организации учебного текста // Вopr. психологии. — 1987. — № 2. — С. 92.

¹²Див.: Луныков А. И. О повышении «проникающей способности» учебного текста. — С. 61.

¹³Див.: там же — С. 62.

¹⁴Див.: там же.

¹⁵Костенко И. П. Педагогические проблемы учебника по математике. — С. 33.

¹⁶Там же.

¹⁷Там же.

¹⁸Пуанкаре А. Математические определения и преподавание // Пуанкаре А. О науке. — М., 1985. — С. 361.

¹⁹Див. про це: Костенко И. П. Педагогические проблемы учебника по математике. — С. 27.

Ігор Володимирович КОЗЛИК

**ВСТУП ДО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА.
МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІ
ДО ПРОПЕДЕВТИЧНОЇ ЧАСТИНИ СИСТЕМАТИЧНОГО
КУРСУ «ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ».**

НБ ПНУС

580461

Здано до складання 26.0594 р. Підписано до друку 8.06.94 р.
Високий друк. Папер арк. 1,25. Друк. арк. фіз. 2,5. Друк. арк. прив. 2,35.
Формат 60x84/16. Папір газетний. Літературна гарнітура.
Тираж 500. Зам. 1377.
Галицька районна друкарня Івано-Франківського облполіграфвидаву,
285100, м. Галич, Майдан Різдва, 31.